

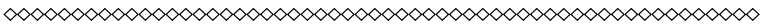
**แผนชุมชนเพื่อการจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด
ในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์¹
Community Plan for Management of Street Dogs and Stray Dogs in
Urban Community: A Case of Phetchabun Municipality, Phetchabun**

พัชรินทร์ สิริสุนทร², Wacharawuth Suesat^{3*}, ศุภร ทองยวน⁴, ธนู ภิญโญภูมิมินทร์⁵
Patcharin Sirasoonthorn², Wacharawuth Suesat^{3*}, Suporn Thongyuan⁴,
Tanu Pinyopummintr⁵

Received: January 21, 2020

Revised: May 24, 2020

Accepted: May 27, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองที่มีต่อสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด และ 2) จัดทำแผนชุมชนต้นแบบนำร่องเพื่อการจัดการปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเทศบาล โดยใช้ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นพื้นที่นำร่อง ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม จำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) เจ้าหน้าที่

¹ บทความฉบับนี้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก โครงการสำรวจประชากรสุนัขจรจัดเพื่อการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้า ประจำปีงบประมาณ 2562 ภายใต้โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า ตามพระปณิธาน ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่ร่วมมือกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

² รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Associate Professor, Ph.D., Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University) Email: patcharins76@gmail.com

³ นิสิตบัณฑิตศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Graduate Student, Department of History, Faculty of Social Sciences, Naresuan University) Email: oa.apsa@gmail.com

⁴ อาจารย์ สฟ.ญ. ดร., ประจำภาควิชาสัตวแพทยสาธารณสุขศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน (Lecturer, D.V.M., M.Sc., Ph.D., Department of Veterinary Public Health, Faculty of Veterinary Medicine, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus) Email: fvetspty@ku.ac.th

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ. ดร., ประจำภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์ใหญ่และสัตว์ป่า คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน (Assistant Professor, D.V.M., Ph.D., Department of Large Animal and Wildlife Clinical Sciences, Faculty of Veterinary Medicine, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus) Email: fvetnpg@gmail.com

* Corresponding Author

เทศบาล จำนวน 20 คน 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชนที่ 15 จำนวน 27 คน และชุมชนที่ 17 จำนวน 23 คน รวมทั้งสิ้น 70 คน ใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เนื้อหาสร้างเป็นแผนชุมชนต้นแบบนำร่อง ผ่านกรอบแนวคิดการจัดการแบบพั้วพัน (Engage Management) และการโค้ช (Coaching Approach)

ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาอุปสรรค และความต้องการของประชาชนที่มีต่อสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด มี 3 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง ระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ ปัญหาขาดสำนักสาธารณสุข ขาดการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อแก้ปัญหา ขาดความรู้สึกรับผิดชอบ ด้านความต้องการและความเดือดร้อนของปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย โรคพิษสุนัขบ้า อุบัติเหตุจากสุนัขสุนัขกัด ความเดือดร้อนรำคาญจากเสียงและกลิ่นที่เกิดจากของเสียจากสุนัข ระดับที่สอง ได้แก่ ปัญหาระดับองค์กร ประกอบด้วย ช่องว่างและความซ้ำซ้อนของภารกิจ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และระดับที่สาม ได้แก่ ปัญหาระดับโครงสร้าง ได้แก่ นโยบายและกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนแผนชุมชนประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การประมาณการประชากรสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด 2) การพัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การศึกษาวิจัย การทำหมัน ทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และการขึ้นทะเบียนสุนัขทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ สุนัขมีเจ้าของ สุนัขเลี้ยงปล่อย และสุนัขจรจัด และ 3) ระบบการบริหารจัดการแบบพั้วพัน ได้แก่ การจัดทำธรรมนูญชุมชน การจัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายจิตอาสา และเครือข่ายการสื่อสารแบบสายด่วนในเขตเทศบาลเมืองเพื่อการบริหารจัดการที่รวดเร็วกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน

คำสำคัญ: แผนชุมชน, สุนัขเลี้ยงปล่อย, สุนัขจรจัด

Abstract

This article has two main objectives: 1) to study problems, barriers and needs of urban residents towards street and stray dogs; and 2) to develop a pilot community strategic plan for the management of street and stray dogs in Phetchabun Municipality. The research method of participatory action research (PAR) consisting of workshops, in-depth interview, and participatory observation was adopted to collect the data. The target groups are 20 municipal officials and 50 stakeholders living in the urban communities. The conceptual framework is based on the concept of engage management and coaching approach.

The findings revealed two important issues. The first issue concerns with 3 levels of problems and needs: 1) the individual level includes the lack of public awareness and engagement of individuals, complaints, needs and suffering caused by street dogs include rabies, road accidents, dog bites, noise and air pollutions, 2) the organizational level includes the lack of policy driving into effective implementation, and 3) the structural level includes the barriers from policy and law

related to community dogs' management. The second issue concerns with the community plan consisting of 3 strategies: 1) the annual community dog population database with proper registration and monitoring, 2) the effective systematic management including the conduction of research, vaccination against rabies, and dog registration, and 3) the community engagement systems including participatory community charter, community volunteer network, and hotline communication system at the municipality area for fast track management in case of an emergency.

Keywords: Community Plan, Street Dog, Stray dog

บทนำ

ในปัจจุบัน ปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดเป็นปัญหาสำคัญที่กลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนในเขตเมือง ปริมาณสุนัขที่เพิ่มมากขึ้น สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมการเลี้ยงสุนัขที่ขาดความรับผิดชอบ เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนอิทธิพลของมูลเหตุปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองและพฤติกรรมการเลี้ยงสุนัข ดังงานศึกษาของ อัจฉนา ล่ำซำ, โสมรศม์ จันทรัตน์ และชนกานต์ ฤทธิพันธ์ (2561) พบว่า ผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองมีหนี้สินและหนี้เสียมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบทเกือบสามเท่าและพบในทุกช่วงอายุ นอกจากนี้งานวิจัยจำนวนมากสะท้อนข้อจำกัดด้านพื้นที่สำหรับใช้สอยทั้งพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะที่ไม่สัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นและความหนาแน่นของประชากรในเขตเมือง การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะและปัญหาการจัดการขยะในเมือง ความเครียด ความเหงา คุณภาพชีวิต และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ลดลงของบุคคลที่อาศัยในเมือง ผลการศึกษาจำนวนมากสนับสนุนว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่อาศัยในเมืองดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมกรรมเลี้ยงสัตว์ ที่นำมาสู่ปัญหาการจัดการระบบสุขาภิบาลเมือง (Urban Sanitation System) (Serag El Din et al. 2013; Cortez-Aguirre et al. 2018)

จากการสำรวจจำนวนประชากรสุนัขทั่วประเทศของสำนักงานปศุสัตว์เขต 1-9 เมื่อปี พ.ศ. 2559 พบว่า ประเทศไทยมีสุนัขจรจัดถึง 7,380,710 ตัว แบ่งเป็นสุนัขที่มีเจ้าของอาศัยอยู่ในครัวเรือนจำนวน 4,251,832 ครัวเรือน ในจำนวนนี้ เป็นเพศผู้ 3,625,733 ตัว เพศเมีย 2,996,631 ตัว และเป็นสุนัขที่ไม่มีเจ้าของหรือสุนัขจรจัดจำนวนถึง 758,446 ตัว เป็นเพศผู้ 350,170 ตัว เพศเมีย 408,276 ตัว โดยสุนัขจรจัดเหล่านี้ อาศัยอยู่ทั่วไปในพื้นที่เปิด (กรมปศุสัตว์ 2559)

การที่ประชากรสุนัขจรจัดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการหลายประการในระดับนโยบาย ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ กฎหมาย แนวปฏิบัติ และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม ส่วนในระดับปฏิบัติการ ได้แก่ ความยากลำบากในการระบุจำนวนประชากรสุนัขจรจัดที่เป็นปัจจุบัน ปัญหาด้านการควบคุมประชากรสุนัขจรจัด และปัญหาด้านการจัดการทั้งด้านศูนย์พักพิงสุนัขจรจัด และการจัดการสุนัขชุมชน สภาพดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบอื่น ๆ ติดตามมามากมายทั้งด้านสุขภาพอนามัยและปัญหาความขัดแย้งของในคนในชุมชน ในส่วนของปัญหาด้านสุขภาพอนามัยพบว่า

มีการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าอย่างกว้างขวาง ในปี พ.ศ. 2561 ดังปรากฏหลักฐานในรายงานล่าสุดของกรมปศุสัตว์ ที่แสดงผลบวกของโรคพิษสุนัขบ้าที่พบในสัตว์ถึง 1,060 ตัว คิดเป็นร้อยละ 13.17 ของตัวอย่างทั้งหมด (8,047 ตัว) จาก 77 จังหวัด โดยในจำนวนนี้ พบสูงสุดที่จังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ 14.25 (151/1,061) (กรมปศุสัตว์ 2561)

ผลการสำรวจเบื้องต้นพบมูลเหตุปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ที่ทำให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาคั้งนี้ ประการแรก ผลการสำรวจเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2561 ในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ พบว่า เป็นพื้นที่ซึ่งมีการร้องเรียนเรื่อง ปัญหาที่เกิดจากสุนัขจรจัด โดยผู้ร้องเรียนระบุว่า มีปริมาณสุนัขมากกว่า 2,000 ตัว อาศัยอยู่ในบริเวณบ่อขยะของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ในลักษณะของการเข้ายึดครองพื้นที่ และไล่กัดสัตว์เลี้ยงของประชาชนที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียง สภาพปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับประเด็นข่าวที่ปรากฏบนสื่อออนไลน์ทุกสำนักข่าว และกลายเป็นกระแสการเรียกร้องของสังคมในเวลาต่อมา (ไทยรัฐออนไลน์ 2562; สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์ 2561; สถานีโทรทัศน์พีพีทีวี 2561; สำนักข่าวไทย 2561; สำนักข่าวสปริงนิวส์ 2561; สำนักข่าวอมรินทร์เทเลวิชั่น 2561) ประการที่สอง การที่พื้นที่ทางกายภาพของเมืองเพชรบูรณ์ มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะที่ถูกปิดล้อมด้วยป่าและภูเขาโดยรอบ ทำให้พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดซึ่งเหมาะสำหรับการศึกษา เนื่องจากไม่พบการอพยพเข้ามาของสุนัขจรจัดจากภายนอกชุมชน (เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ 2560) และประการสุดท้าย เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มีความต้องการและมีศักยภาพที่จะร่วมปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และยินดีเป็นพื้นที่สำหรับการทดลองในการวิจัยครั้งนี้

จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาในรูปของการจัดการเชิงระบบด้วย การสร้างกระบวนการจัดการแบบพัวพัน (Engage Management Process) ของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อพัฒนา “ชุมชนต้นแบบนาร่อง” เพื่อการจัดการและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน โดยงานวิจัยเลือกพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่นาร่องเพื่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง โดยนำแนวคิดเรื่องการจัดการแบบพัวพัน (Engage Management) มาใช้ร่วมกับแนวคิดเรื่องการโค้ช (Coaching Approach) เพื่อระบุความต้องการของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่ต้องการเข้าร่วมปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาชุมชนเมือง

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ประกอบด้วยแนวคิดหลัก 2 ประการ ได้แก่ แนวคิดการจัดการแบบพัวพัน และแนวคิดการโค้ช รายละเอียด ดังนี้

แนวคิดการจัดการแบบพัวพัน มีรากฐานมาจากแนวคิดการเรียนรู้แบบพัวพัน (Engaged Learning) ที่มีเป้าหมายหลักเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ภาคีเครือข่าย ทั้งด้านทักษะชีวิต ด้านความรู้ ความเข้าใจในมูลเหตุแห่งปัญหาที่กำลังเผชิญ ความต้องการ และความคับข้องใจ รวมถึง

กระตุ้นให้เกิดการลงมือกระทำในลักษณะสร้างสรรค์ร่วมกับภาคีเครือข่าย ด้วยการสื่อสาร
สาธารณะที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักทฤษฎี
ความพัวพัน (Engage Theorist) เสนอว่า การจัดการแบบพัวพันในความหมายแคบ มุ่งเน้นการ
เรียนรู้และลงมือปฏิบัติกรอย่างมีความหมายและมีเป้าหมาย ผ่านการปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วม
กับคนอื่นในกิจกรรมที่คุ้มค่าต่อความพยายาม โดยนำเทคโนโลยีมาใช้แก้ปัญหา (Kearsley &
Schneiderman 1999) ในขณะที่ การจัดการแบบพัวพันในความหมายกว้าง มองว่าการนำ
เทคโนโลยีมาใช้เป็นเพียงทางเลือกหนึ่ง แต่เน้นการปรับเปลี่ยนจากภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรม
องค์กร โดยมีการเรียนรู้และการปฏิบัติการที่จริงจังจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายเป็นกลยุทธ์สำคัญ
โดยการริเริ่มจากผู้ใช้ (Users Initiatives) ก่อนกำหนดความชัดเจนของตำแหน่งที่จะพัวพัน (Point
of Engagement) และเลือกพัวพันเฉพาะกิจกรรมที่มีความยั่งยืน (Sustainable Engagement)
ที่กระทำผ่านกระบวนการรับรู้ที่มีความท้าทาย (Cognitive Challenge) และการสร้างแรงจูงใจ
(Motivation) เพื่อให้ภาคีเครือข่ายเกิดความต้องการเข้ามาพัวพันในกระบวนการเรียนรู้และการ
จัดการอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ความเกี่ยวข้อง ความสร้างสรรค์
และการเสียสละหรือเรียกสั้น ๆ ว่า “Relate-Create-Donate Model (RCD Model)” โดยองค์
ประกอบด้านความเกี่ยวข้อง (Relate: R) ให้ความสำคัญกับ ทีมทำงาน (Team Work) การสื่อสาร
(Communication) การจัดการ (Management) การวางแผน (Planning) และทักษะทางสังคม
(Social Skills) องค์ประกอบด้านความสร้างสรรค์ (Create: C) เน้นเรื่องการเรียนรู้ซึ่งสร้างสรรค์
และมีเป้าหมาย เพื่อระบุประเด็นปัญหาที่สำคัญเพื่อให้โครงการที่พัฒนาขึ้นถูกขับเคลื่อนไปสู่ระดับ
ปฏิบัติการตามบริบทของสังคมได้อย่างเหมาะสม และองค์ประกอบด้านการเสียสละหรือการบริจาค
(Donate: D) ให้ความสำคัญกับประโยชน์และผลลัพธ์ (Outcomes) ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสังคม
จะได้รับร่วมกันจากการจัดการแบบพัวพัน (O'Brien & Toms 2008)

ในขณะที่แนวคิดเรื่องการโค้ช (Coaching) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการ
จัดการแบบพัวพัน โดยใช้หลักการจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) และทฤษฎีจิตวิทยา
ผ่านพ้นตัวตน (Transpersonal Psychology) ซึ่งให้ความสำคัญกับอิทธิพลของแรงขับภายใน
(Inner Forces) ที่มีต่อแรงขับภายนอก (Outer Forces) ในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่อาศัย
ความรู้แบบสหวิทยาการ ได้แก่ การชวนให้คิด การพัฒนาภาวะผู้นำ การสร้างทีม การสื่อสารอย่าง
มีคุณภาพ การสร้างคุณลักษณะ และการปฏิบัติการ การโค้ช มีเป้าหมายหลัก เพื่อดึงศักยภาพและ
ส่วนที่ดีที่สุดซึ่งแฝงเร้นอยู่ในตัวบุคคล โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้คิด พัฒนาสำนักรับผิดชอบ
เสริมแรงให้กับความตั้งใจที่แน่วแน่และกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการ
เรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) ประสบการณ์เป็นบทเรียน (Lesson
Learned) โดยมีตัวโค้ช (Coach) และผู้ถูกโค้ช (Coachee) เป็นผู้แสดงทางสังคมที่สำคัญ (Hallett
1997; Peel 2005)

งานวิจัยที่ทดลองใช้รูปแบบการโค้ชในประเทศไทย (Sirasoonthorn 2020; พัชรินทร์
สิรสุนทร 2563) พบว่า การโค้ชในระดับชุมชนมีความสำคัญต่อการสร้างเสริมศักยภาพของชุมชน
ในการบริหารจัดการแบบพัวพัน ประกอบด้วย 9 ขั้นตอนสำคัญ คือ ขั้นแรก การเตรียมความพร้อม

(Preparation of Readiness) ได้แก่ การค้นหาปัญหาและความต้องการร่วมกัน ขั้นที่สอง การออกแบบความคิดในการทำงาน (Conceptualizing) ค้นหาภาคีเครือข่าย และออกแบบกระบวนการทำงาน ขั้นที่สาม การสร้างทีม (Team Building) เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารที่มีคุณภาพและร่วมกันสร้างวัฒนธรรมการทำงาน ขั้นที่สี่ การเตรียมความเข้าใจ (Preparation of Understanding) ประกอบด้วย การประชุมเพื่อกำหนดแผนการทำงาน แนวทางการสร้างเสริมศักยภาพ พัฒนากรอบแนวคิด และกระบวนการทำงานร่วมกัน ขั้นที่ห้า การเตรียมความจำ (Preparation of Memoir) เพื่อกำหนดทิศทาง ระบุความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กรอบการทำงาน และกิจกรรมที่จะดำเนินการ ขั้นที่หก การวิเคราะห์ความสำเร็จ (Analysis Successfulness) เพื่อเปรียบเทียบระหว่างเป้าหมาย (Goal) ความคาดหวัง (Expectation) สิ่งที่ได้ (Output) ตัวชี้วัด (Indicator) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยใช้เวทีการเรียนรู้ ที่มีทีมที่ปรึกษาหรือผู้จัดการโค้ช (Coaching Manager) ร่วมทำงานด้วยกัน ขั้นที่เจ็ด การสังเคราะห์บทเรียน (Synthesis Lesson Learned) เพื่อทบทวนประสบการณ์และปฏิบัติการที่ผ่านมา ขั้นที่แปด การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเชิงกระบวนการ (Social Innovation Process) เพื่อพัฒนาคู่มือหรือแนวทางการทำงานร่วมกัน และขั้นสุดท้าย ได้แก่ การประเมินตัวแบบการโค้ช (Evaluation Coaching Model)

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองที่มีต่อสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด และ 2) เพื่อจัดทำแผนชุมชนต้นแบบนำร่องเพื่อการจัดการปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ใช้รูปแบบการวิจัยวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participant Action Research: PAR) โดยเน้นกระบวนการจัดการแบบพัวพัน (Engage Management) ของประชาชนและองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสียควบคู่กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการเป็นหุ้นส่วนของการวิจัย และความต้องการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้รูปแบบการโค้ช (Coaching) (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ 2552; สัจญญา ยีอราน และศิริโชค วนรัตน์วิจิตร 2561; Sirasoonthorn 2020)

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 210,412 คน และจำนวนครัวเรือน 74,664 ครัวเรือน จำแนกเป็นเพศชาย 104,920 คน เพศหญิง 105,492 คน และแบ่งออกเป็น 17 ชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทศบาล จำนวน 20 ราย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชนต้นแบบนำร่อง 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่ 15 ไทรงามพัฒนา และชุมชนที่ 17 เกาะเพชรพัฒนา จำนวน 50 ราย รวมทั้งหมด 70 ราย รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ประเภทของกลุ่มตัวอย่าง

ที่	ประเภทของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน/คน
1	เจ้าหน้าที่เทศบาล	20
2	สมาชิกชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	
	1) ชุมชนที่ 15 ไทรงามพัฒนา	27
	2) ชุมชนที่ 17 เกาะเพชรพัฒนา	23
ผลรวม		70

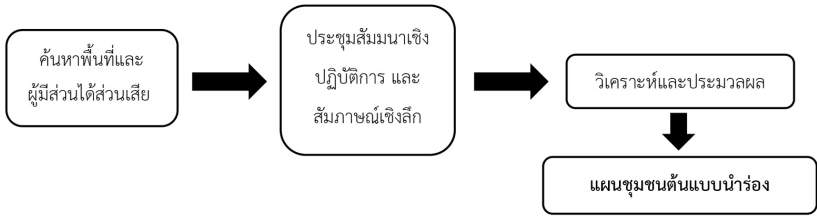
เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) ผู้เลี้ยงสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด โดยการให้อาหารและที่พักพิงชั่วคราว ดูแลเมื่อสุนัขเจ็บป่วย ทำวัคซีน และทำหมัน 2) ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 3) ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ได้รับความเดือดร้อนจาก ปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด ในเขตชุมชนของตนเอง 4) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง เพชรบูรณ์ อย่างต่อเนื่องมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 5) มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมของ โครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ ทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยไม่จำกัดอายุ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1) การค้นหาพื้นที่เป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ใช้รูปแบบ RCD Model ครั้งแรกในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ครั้งที่สองในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 ณ โรงแรมโซเชิตีฮิลล์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งที่สามในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2562 ณ แหล่งที่อยู่อาศัยของสุนัขจรจัดบริเวณบ่อขยะของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ พิกัด 16°21'45.9"N 101°11'54.4"E [16.362759, 101.198439] โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม

2) จัดการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และสัมภาษณ์เชิงลึก เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2562 ณ ห้องประชุมหอวัฒนธรรมเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อค้นหาพื้นที่เป้าหมาย สำหรับการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบนาร่อง ด้านการจัดการปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดภายในเขตเมือง และเพื่อระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีจิตอาสาในการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจริงจัง

3) จัดหมวดหมู่ข้อมูล ลงรหัส วิเคราะห์ และประมวลผลการประชุมเชิงปฏิบัติการและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อพัฒนาเป็นแผนชุมชนต้นแบบนาร่อง เพื่อเสนอให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ พิจารณา และนำไปประยุกต์ใช้งานในพื้นที่ชุมชนต้นแบบนาร่องต่อไป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเครื่องมือการวิจัยทั้ง 3 ประเภท ได้รับการตรวจสอบจากคณะผู้วิจัยในฐานะของผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ก่อนพัฒนาให้มีความถูกต้องเหมาะสม จนสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามได้

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา 2 ด้านคือ ด้านแรก ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ (Relate-R) การริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ (Create-C) และการอาสาสมัครลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา (Donate-D) ซึ่งในงานวิจัยนี้เรียกว่า การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการปฏิบัติการ (Engagement and Action Analysis) และด้านที่สอง ได้แก่ ด้านตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ (Indicator Analysis) เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้เลี้ยงสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด และจัดทำแผนชุมชนต้นแบบนาร่อง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาครั้งนี้จำแนกออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

1.1 ข้อมูลเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 8.6 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นเมืองขนาดเล็กตั้งอยู่กลางหุบเขา ลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ภูเขาล้อมรอบเมือง ทำให้มีสภาพเหมาะสมในการอยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของสุนัขจรจัดในบริเวณรอยต่อของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าละเมาะ ด้านการคมนาคม การที่เมืองเพชรบูรณ์มีถนนทั้งหมดถึง 214 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 55,929.18 เมตร แยกเป็นถนน ค.ส.ล. 210 สาย ความยาวรวม 50,289.18 เมตร ถนนลูกรัง 1 สาย ความยาว 84 เมตร และถนนแอสฟัลท์ (Asphalt) 3 สาย ความยาว 5,556 เมตร และเมืองเพชรบูรณ์มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน จึงมีการสร้างสะพานเพื่อการคมนาคมถึง 25 สะพาน และใช้ลำคลองขนาดเล็กเพื่อเป็นทางระบายน้ำในเขตเทศบาล ทำให้รูปแบบการก่อสร้างบ้านเรือน และการอยู่อาศัยของสุนัขเลี้ยงปล่อยเกาะเกี่ยวไปกับเส้นทางคมนาคม ในส่วนของการเดินทางภายในเขตเทศบาลนิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว รถรับจ้าง และรถจักรยานยนต์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้อยู่อาศัยและสุนัขเลี้ยงปล่อยในชุมชน ได้แก่ ปัญหาสุนัขไล่กัดผู้ขับซัลด

จักรยานยนต์ อุบัติเหตุจากสุนัขวิ่งตัดหน้ารถ และปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของสุนัขเลี้ยง ปล่อย ผู้ให้อาหารสุนัข และผู้เสียหาย

ด้านสาธารณสุข ระบบประปาส่วนภูมิภาค ครอบคลุมผู้ใช้ 8,779 ราย โดยมีแหล่งน้ำดิบ เพื่อการผลิตน้ำประปา จากอ่างเก็บน้ำห้วยป่าแดง ตำบลป่าเลา ส่วนด้านไฟฟ้า ครอบคลุมผู้ใช้ 13,586 ราย พร้อมมีไฟฟ้าบริการในพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ พื้นที่ส่วนรวม และถนน สายต่าง ๆ ผลของการควบคุมและกำกับดูแลเรื่องจำนวนสุนัขจรจัดในพื้นที่สาธารณะอย่างใกล้ชิด ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ทำให้พบจำนวนประชากรสุนัขในสวนสาธารณะเพียงเล็กน้อย

ด้านการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และการศึกษาดตามอัธยาศัย ประกอบด้วย สถานศึกษาสังกัดเทศบาล จำนวน 4 แห่ง สถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 6 แห่ง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 4 แห่ง สถาบันการศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา จำนวน 2 แห่ง และสถาบัน พัฒนาการศึกษานอกระบบ และการศึกษาดตามอัธยาศัย จำนวน 1 แห่ง (เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ 2560) จากการสำรวจเบื้องต้น พบสุนัขเลี้ยงที่ติดตามเด็กนักเรียนมาโรงเรียนด้วยจำนวน 5-10 ตัว ในช่วงเปิดภาคเรียน เพื่อรอรับอาหารจากร้านค้าในโรงเรียนและรอบ ๆ โรงเรียน ส่วนในช่วงปิด ภาคเรียนสุนัขกลุ่มนี้จะถูกเลี้ยงปล่อยรอบ ๆ บริเวณบ้านพักของนักเรียน

1.2 แผนพัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ปี 2560-2564

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้จัดทำแผนชุมชนฯ 5 ปี ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ครอบคลุมปี พ.ศ. 2560-2564 แผนดังกล่าวใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 17 ชุมชน โดยใน แผนชุมชนฯ ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า การออกแบบยุทธศาสตร์ กำหนดโครงการและกิจกรรม ด้านต่าง ๆ จัดทำขึ้นโดยใช้กรอบคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 เป็นแนวทาง ซึ่งในปัจจุบันเป็นช่วงเวลาของการดำเนินงานตามแผนชุมชนฯ ปีที่ 4 ซึ่งแผนนี้ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 3 ประการ คือ ข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนา ตลอดจนแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จะจัดดำเนินการใน แต่ละปี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในแผนชุมชนฯ มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ สุนัขในชุมชน โดยสรุปคือ

ด้านที่ 1 สภาพปัญหาแนวทางการพัฒนา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 17 ชุมชน ได้ระบุปัญหาที่ ส่งผลกระทบต่อชุมชนและครัวเรือนไว้ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน การมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ 2) ปัญหาด้านการเกษตร เช่น ไม่มีพื้นที่ทำกิน ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตตกต่ำ ราคาผลผลิตไม่แน่นอน 3) ปัญหาสังคม การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ การว่างงานของเยาวชน ครอบครัวขาดความอบอุ่น 4) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ (ฝุ่นละออง) น้ำท่วม ภัยธรรมชาติ และขยะ 5) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการมีวิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่ สนใจในกิจกรรมสาธารณะเพิ่มมากขึ้น 6) ปัญหาสุขภาพอนามัย ได้แก่ อาหารปนเปื้อน สารเคมี ยาฆ่าแมลง สุบบุหรี่และดื่มสุรา และ 7) ปัญหาด้านการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ การเข้าสู่สังคมสูงอายุ คนหนุ่มสาวและวัยแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มมากขึ้น ขาดผู้นำด้านการ

พัฒนา ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ปรากฏว่าชุมชนให้ความสำคัญหรือระบุประเด็นปัญหาด้านสุขนัย
เลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด

ด้านที่ 2 ความคาดหวังและความต้องการ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ในเขต
เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มีความคาดหวังว่าตนเองและครอบครัวควรมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง
มีความสนใจรวมกลุ่มเพื่อฝึกอาชีพ เพื่อให้มีชีวิตที่มั่นคง ปลอดภัย และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
ส่วนความต้องการของชุมชนในภาพรวม มีระบุไว้ 11 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านครอบครัวและชุมชน 2) ด้าน
สุขภาพอนามัย 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านที่อยู่อาศัย 5) ด้านการเมืองการปกครอง 6) ด้านวัฒนธรรม
ประเพณี 7) ด้านสิ่งแวดล้อม 8) ด้านความปลอดภัย 9) ด้านการศึกษา 10) ด้านนันทนาการ และ
11) ด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งระบุความต้องการของชุมชนในระดับปฏิบัติการไว้ 3 ประเด็นหลัก ประเด็น
แรก ได้แก่ ประเด็นด้านกระบวนการทำงาน ได้แก่ การสำรวจและการตรวจเยี่ยมชุมชน การจัด
สายตรวจชุมชน การจัดให้มีกระบวนการกลุ่มเพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนให้มาก
ขึ้น และการออกกฎระเบียบของชุมชน ประเด็นที่สอง ได้แก่ ประเด็นด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
การอบรมให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น การส่งเสริมอาชีพ การให้คำแนะนำแก่กลุ่มเปราะบาง
ให้แก่ ผู้สูงอายุ เด็ก และสตรี ด้านความปลอดภัยในชีวิต และประเด็นสุดท้ายได้แก่ การพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย สถานที่ออกกำลังกายและอุปกรณ์กีฬา สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ
ตลอดจนที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัยมั่นคง

ด้านที่ 3 ศักยภาพชุมชน ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ทั้ง
17 แห่ง พบว่า องค์ประกอบหลักที่มีส่วนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย องค์ประกอบ
ด้าน 1) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการมีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีสม่ำเสมอ 2) เส้น
ทางคมนาคมที่สะดวกสบาย 3) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเมืองที่สร้างสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์
และสำนักสาธารณะ 4) เครือข่ายและการสนับสนุนทางสังคมของบุคคลและองค์กรที่หลากหลาย
และ 5) สถานที่ท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม พบว่า เยาวชนในเขตเมืองยังให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม
ต่าง ๆ ของชุมชนน้อย และพบข้อจำกัดด้านงบประมาณ

ด้านที่ 4 แผนงานโครงการ ผลการวิเคราะห์โครงการที่ปรากฏในแผนชุมชนฯ ของเทศบาล
เมืองเพชรบูรณ์ จำแนกตามกลุ่มภารกิจและงบประมาณ ในส่วนที่ชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และ
ที่ร่วมรับผิดชอบกับหน่วยงานอื่น ๆ พบว่ามีทั้งสิ้น 19 โครงการ จาก 4 แผนงาน มีเพียงโครงการ
รณรงค์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การรักษาความสะอาดและช่วยลดภาวะโลกร้อนภายในเขต
เทศบาล ซึ่งอยู่ใต้แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนร่วมรับผิดชอบ
กับหน่วยงานของเทศบาล และมีงบประมาณสนับสนุน ที่เหลือโครงการทั้งหมดที่รับผิดชอบ
โดยชุมชน ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน

จากแผนชุมชนฯ ดังกล่าวของเทศบาลพบว่า มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสุขนัย
เลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด 1 โครงการ โดยเกี่ยวข้องกับการควบคุมประชากรสุนัข และการเฝ้าระวัง
โรคพิษสุนัขบ้า 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมสำรวจประชากรสุนัข และกิจกรรมทำหมันและทำวัคซีน
ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏในแผนพัฒนาชุมชนของเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์ พบว่า ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต วัฒนธรรมชุมชน การปลูกฝังสำนึก

สาธารณสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง การพัฒนาด้านแหล่งเรียนรู้ พื้นที่สาธารณสุข สภาพสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐานตามลำดับ

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาอุปสรรค และความต้องการของประชาชนที่มีต่อศูนย์เลี้ยงปล่อย และศูนย์จรจัด

จากการศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ทั้ง 17 ชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน และผู้แทนจากภาคีภาคส่วนต่าง ๆ มีความตระหนักในความสำคัญ ของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า สามารถระบุปัญหา และความต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ เกิดจากสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดได้ 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่หนึ่ง ได้แก่ ปัญหาขาดสำนักสาธารณสุข ขาดการมีส่วนร่วม ปัญหาการร้องเรียน ความต้องการและความเดือดร้อนของปัจเจกบุคคล โดยในปี พ.ศ. 2561 พบปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมืองที่ถูกร้องเรียนมากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ ความสกปรก สิ่งปฏิกูล เสียงบบกวนจากการเห่าหอน และการลักขโมยอาหารของสุนัขในบางพื้นที่ เช่น สวน สาธารณะเพชรปุระ คลองศาลา นอกจากนี้ บางพื้นที่ยังพบปัญหาเรื่องแมวจรจัดและนกพิราบที่ สร้างความรำคาญ และทำให้บ้านเรือนสกปรก ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้จัดสายด่วน Hotline รับเรื่องร้องเรียนตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อให้ประชาชนสามารถแจ้งเหตุได้ ตลอดเวลา

ระดับที่สอง ปัญหาระดับองค์กร ได้แก่ ปัญหาช่องว่างของการบูรณาการกลยุทธ์ระดับองค์กร เพื่อขับเคลื่อนแผนชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม พบปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัข จรจัด ที่เกิดขึ้นในระดับโรงเรียนที่สังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ วัด หน่วยงานราชการ และพื้นที่ สาธารณะบางแห่งในเขตเทศบาลตำบลอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต แบบมีส่วนร่วม ไม่พบสุนัขจรจัดในโรงเรียน แต่พบสุนัขเลี้ยงปล่อยอาศัยอยู่ในโรงเรียนจำนวนเล็กน้อยในบางเวลาแต่โรงเรียนต่าง ๆ สามารถจัดการได้ อาทิ โรงเรียนบ้านซอนไพร พบสุนัขในโรงเรียน จำนวน 8 ตัว โรงเรียนตากหมอกวิทยา พบสุนัขในโรงเรียนจำนวนประมาณ 5-15 ตัว สุนัขส่วน ใหญ่ไม่มีนิสัยดุร้าย ไม่เคยมีประวัติกัดหรือทำร้ายเด็กนักเรียน เมื่อสอบถามถึงที่มาของสุนัขดังกล่าว พบว่า มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและบริบทครอบครัวของนักเรียนส่วนใหญ่ ที่อาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่เป็นผู้สูงอายุ พ่อแม่ไปทำงานที่อื่น เด็กนักเรียนจำนวนหนึ่งจึงพาสุนัข จากบ้านมาโรงเรียนด้วย เช่น โรงเรียนบ้านปากน้ำ โดยสุนัขเหล่านี้จะมาขออาหารจากเด็กนักเรียน ร้านค้าและโรงอาหารของโรงเรียน และตกเย็นก็จะกลับบ้านพร้อมกัน แต่เนื่องจากโรงเรียนมีสอง ภาคเรียน ในช่วงปิดเทอม สุนัขเหล่านี้บางส่วนจึงออกไปหากินและอพยพไปอยู่ที่อื่นเป็นการ ชั่วคราว และอพยพกลับมาอีกครั้งในช่วงเปิดเทอม ในบางกรณี เมื่อพบว่า เกิดกระแสความเชื่อ และความนิยมกินสุนัขสีดำ สุนัขลันดำ สุนัขที่มีลักษณะดังกล่าวก็จะหายไปจากโรงเรียน และใน บางโรงเรียนพบว่า มีสุนัขเทศเมียวที่ยังไม่ได้ทำหมัน เกิดสุนัขแม่ลูกอ่อน เช่น โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) เนื่องจากในช่วงปิดเทอมมีสุนัขจรจัดอพยพเข้ามาอาศัยในโรงเรียน นอกจากนี้ พบปัญหาพ่อค้าแม่ค้าที่เลี้ยงสุนัขจรจัดและสุนัขเลี้ยงปล่อย นำอาหารมาวางให้สุนัขกลุ่มนี้ในบริเวณ

โรงเรียน ในส่วนของวัดและหน่วยราชการ ไม่พบสุนัขจรจัดแต่พบสุนัขเลี้ยงปล่อยจำนวนเล็กน้อย ในกรณีของวัดมีพระภิกษุคอยเลี้ยงดูให้อาหาร ส่วนในหน่วยงานราชการบางแห่งมีพนักงานรักษาความปลอดภัย และแม่บ้านให้อาหารเป็นครั้งคราว แต่แต่ละหน่วยงานและองค์กรไม่เคยมีการพูดคุยกันในประเด็นปัญหาที่เกิดจากสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด แต่ใช้การร้องเรียนผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนหรือในกรณีที่เร่งด่วนใช้การแจ้งเหตุตรงผ่านสายด่วนของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ระดับที่สาม ปัญหาระดับโครงสร้าง พบว่า ข้อจำกัดด้านโครงสร้างและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในปี พ.ศ. 2559-2560 เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ประสบปัญหาข้อขัดข้องเรื่องระเบียบการเงิน ทั้งด้านการทำวัคซีนและการสร้างสถานพักพิงสุนัขจรจัด อย่างไรก็ตาม เทศบาลได้ให้การรักษาสุนัขจรจัดเบื้องต้น จำนวน 180 ตัว ทำประวัติสุนัขบ้าน จำนวน 200 ตัว ในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลได้จัดบริการทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและติดสติกซ์สุนัข แต่เนื่องจากในปี พ.ศ. 2559-2561 เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ในส่วนของระเบียบข้อบังคับและโครงสร้างการบริหารงานของภาครัฐ ทำให้หน่วยงานในส่วนขององค์กรภาครัฐ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้เข้ามาดำเนินการเพื่อจัดระบบโครงสร้างคณะกรรมการระดับจังหวัด ส่งผลให้เกิดการจัดทำบันทึกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดการกับปัญหาของสุนัขจรจัดและโรคพิษสุนัขบ้าในเขตเมืองอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการจัดอบรมเพื่อให้มีระบบการโค้ชทางสุขภาพพระดับชุมชน (Community Health Coaching) แก่เจ้าอาวาสวัดในวัดที่พบว่ามีสุนัขเลี้ยงปล่อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยนำแนวคิดของเทศบาลนครขอนแก่นเรื่อง “เข้าวัดอุ่นใจ ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า” มาประยุกต์ใช้

ในปี พ.ศ. 2562 กระทรวงมหาดไทย ได้ออกระเบียบงบประมาณ โดยแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในด้านวัคซีนและสถานพักพิงสุนัขจรจัด จึงทำให้ปัญหาเชิงนโยบายดังกล่าวบรรเทาลง สำหรับประเด็นปัญหาด้านยุทธศาสตร์ มีข้อเสนอจากชุมชนและภาคีเครือข่ายว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามารับผิดชอบด้านการจัดการด้านสถานพักพิงชั่วคราวสุนัขจรจัด และจัดระบบการบริหารจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง โดยพิจารณาหาผู้รับผิดชอบหลัก พื้นที่ที่เหมาะสม แหล่งวัคซีนราคาประหยัด การทำหมัน และการดูแลหลังทำหมันอย่างต่อเนื่องจริงจัง

ส่วนที่ 3 แผนชุมชนต้นแบบนำร่อง

แผนชุมชนต้นแบบนำร่องที่พัฒนาขึ้นจากความต้องการและการมีส่วนร่วมของ 2 ชุมชนต้นแบบ ได้แก่ ชุมชนที่ 15 ไทรงามพัฒนา และชุมชนที่ 17 เกาะเพชรพัฒนา ประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การประมาณการประชากรสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด 2) การพัฒนาระบบการกำกับดูแล และ 3) ระบบการบริหารจัดการแบบพัวพัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.1 กลยุทธ์การประมาณการประชากรสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด

ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์นี้ประกอบด้วยผู้แสดงทางสังคมที่สำคัญ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ ผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการวางแผน ควบคุมทิศทาง การเปลี่ยนแปลง ประสานงาน และเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับทุกฝ่าย จำแนกได้ 4 กลุ่มย่อย

ได้แก่ 1) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน (Promoter) ได้แก่ ผู้นำชุมชนเป้าหมาย ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติการในลักษณะพัวพัน 2) ผู้ให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง (Educator) ได้แก่ ปศุสัตว์จังหวัด นักวิชาการในพื้นที่ และทีมวิจัย 3) ผู้ประสานงานและบูรณาการความร่วมมือ (Integrator) ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ที่รับผิดชอบด้านสุขภาพและสังคม และ 4) ผู้ลงมือปฏิบัติเพื่อสำรวจและประเมินการประชากรสุนัข (Involver) ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขของชุมชนกับกลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (Change Target) ได้แก่ เจ้าของสัตว์เลี้ยงและผู้ให้อาหารสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง โดยผู้แสดงทางสังคมทั้งสองกลุ่มทำงานร่วมกันในลักษณะบูรณาการทั้งเป้าหมาย พันธกิจ และปฏิบัติการเพื่อประเมินการประชากรสุนัข ผลการประเมินการพบว่า สามารถจำแนกสุนัขที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สุนัขมีเจ้าของและเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้าน กลุ่มที่สอง ได้แก่ สุนัขมีเจ้าของแต่เลี้ยงปล่อยในพื้นที่สาธารณะ และกลุ่มที่สาม ได้แก่ สุนัขจรจัด ที่ไม่มีเจ้าของ อาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณะ เช่น บ่อขยะ ป่าละเมาะตามรอยต่อของชุมชน ตลาด สวนสาธารณะ วัด ถนนและตรอกซอกซอยต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า จำนวนประชากรสุนัขและแมวที่ขึ้นทะเบียนกับอาสาสมัครสาธารณสุขของชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ตามระบบการขึ้นทะเบียนสุนัขและแมว ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562 มีสุนัข 514 ตัว (ร้อยละ 58.54) แมว 364 ตัว (ร้อยละ 41.46) สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำหมัน พฤติกรรมการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงซึ่งพบมากที่สุด ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่จำกัดตลอดเวลา รองลงมา ได้แก่ เลี้ยงแบบปล่อยตลอดเวลา และการเลี้ยงในพื้นที่จำกัดบางเวลา

ผลการประเมินการจำนวนประชากรสุนัขของชุมชนนำร่องทั้งสองแห่งพบว่า ชุมชนที่ 15 ไทรงามพัฒนา พบสัตว์เลี้ยงกลุ่มแรกหรือสัตว์เลี้ยงมีเจ้าของเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านขึ้นทะเบียนทั้งสิ้นจำนวน 56 ตัว จำแนกเป็นสุนัข 50 ตัว (ร้อยละ 89.3) เป็นเพศผู้และเพศเมียอย่างละเท่า ๆ กัน (ร้อยละ 44.6) แมว 6 ตัว (ร้อยละ 10.7) เป็นเพศผู้ 5 ตัว (ร้อยละ 8.9) เพศเมีย 1 ตัว (ร้อยละ 1.9) สำหรับชุมชนที่ 17 เกาะเพชรพัฒนา มีสัตว์เลี้ยงที่ขึ้นทะเบียนทั้งสิ้น 23 ตัว เป็นสุนัข 20 ตัว (ร้อยละ 87.0) จำแนกเป็นเพศผู้ 9 ตัว (ร้อยละ 39.1) และเพศเมีย 11 ตัว (ร้อยละ 47.8) แมว 3 ตัว (ร้อยละ 13.0) เป็น เพศผู้ 1 ตัว (ร้อยละ 4.4) เพศเมีย 2 ตัว (ร้อยละ 8.7) สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่ของทั้งสองชุมชนยังไม่ได้ทำหมัน สำหรับสุนัขกลุ่มที่สอง ได้แก่ สุนัขจรจัดที่มีผู้ให้อาหารเป็นประจำในช่วงเวลาประมาณ 18.00-20.00 น. สภาพแหล่งพักพิงเป็นป่าละเมาะใกล้แหล่งน้ำ เป็นสุนัขสีดำไม่ทราบเพศ จำนวน 7 ตัว ยังไม่ได้ทำหมัน และทำวัคซีน

3.2 กลยุทธ์การพัฒนาระบบการกำกับดูแล

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการและกำกับดูแลสุนัขชุมชน (Community Dog Management) เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะที่มีคุณภาพระหว่างผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) กับกลุ่มเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (Change Target) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ แผนชุมชนฯ เป้าหมาย และการปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดของทั้งสองภาคส่วน

แผนชุมชนฯ เพื่อการบริหารจัดการและกำกับดูแลสุนัขในชุมชนทั้งสองแห่งมีความคล้ายคลึง

กันในด้านเป้าหมาย คือ เพื่อให้ชุมชนปลอดโรคพิษสุนัขบ้าและคนในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่แตกต่างกันในส่วนของกระบวนการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ ชุมชนที่ 15 ไทรงามพัฒนา เสนอระบบการกำกับดูแล ที่อยู่ในรูปของการควบคุมจำนวนประชากรสุนัข 4 ประการ ประกอบด้วย ประการแรก ระบบประมาณการจำนวนประชากรสุนัขที่เป็นปัจจุบัน ได้แก่ การสำรวจจำนวนสุนัขในชุมชน ทั้งสุนัขเลี้ยงจำกัดพื้นที่หรือสุนัขที่มีเจ้าของ สุนัขเลี้ยงปล่อยออกมานอกเขตบ้านพัก และสุนัขจรจัดที่ไม่มีเจ้าของซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเป็นประจำทุกปี โดยให้กรรมการชุมชนเป็นเจ้าของข้อมูลและบริหารจัดการระบบ ประการที่สอง การแผนชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติ ให้อยู่ในรูปของกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ที่เน้นการให้ความรู้และสร้างสำนึกสาธารณะ ตลอดจนปลูกฝังพฤติกรรมเลี้ยงสัตว์เลี้ยงอย่างมีความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในกลุ่ม “ผู้เลี้ยงหน้าใหม่” ประการที่สาม พัฒนาช่องทางการสื่อสารระหว่างชุมชนกับผู้บริหารการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในองค์กรต่าง ๆ เพื่อจัดระบบการร้องเรียน ที่สร้างการรับรู้ นำปัญหาและความต้องการของชุมชนไปสู่การปฏิบัติอย่างรวดเร็ว ตลอดจนมีเวทีประชาคมทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ และประการสุดท้าย มีธรรมนูญชุมชนในประเด็นด้านสัตว์เลี้ยง เพื่อขับเคลื่อนแผนชุมชนฯ ไปสู่การกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ในส่วนของชุมชนที่ 17 เกาะเพชรพัฒนา เสนอระบบบริหารจัดการและการควบคุมจำนวนประชากรสุนัข 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก มีกระบวนการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาสำนึกสาธารณะและพฤติกรรมจิตอาสาของประชาชนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเมืองอาศัยอยู่ร่วมกับสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดได้อย่างปกติสุข ประการที่สอง มีระบบสร้างเสริมศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจ ในประเด็นการป้องกันและควบคุมปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชน และประการสุดท้าย มีปฏิทินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสุขภาพสุนัขในชุมชนประจำปี ได้แก่ การทำวัคซีน และการทำหมันสุนัขทั้งส่วนที่มีเจ้าของและสุนัขหรือแมวที่เลี้ยงปล่อยและจรจัด ทั้งนี้ ทั้งสองชุมชนเห็นพ้องกันว่า การกำกับดูแลสุนัขของชุมชนที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย การศึกษาวิจัย การทำหมัน ทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี และการขั่นทะเบียนสุนัขทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ สุนัขมีเจ้าของ สุนัขเลี้ยงปล่อย และสุนัขจรจัด

3.3 กลยุทธ์การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการแบบพัวพัน

การบริหารจัดการแบบพัวพันในงานวิจัยนี้ อยู่ภายใต้กรอบคิดของ RCD Model ที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างมีคุณภาพของทีมทำงาน (Team Work) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ได้แก่ ภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในกรณีสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง กับกลุ่มเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (Change Target) ซึ่งได้แก่ เจ้าของสัตว์เลี้ยงหรือผู้ให้อาหารสัตว์ในพื้นที่สาธารณะ โดยสร้างเสริมทักษะทางสังคมของคนในชุมชนในการใช้ชีวิตร่วมกับสุนัขชุมชนได้อย่างปลอดภัย ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติ อาทิ การระบุนุประเด็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุนัขในชุมชน การเสียสละหรืออาสาลงมือปฏิบัติการ โดยคำนึงถึงประโยชน์และผลลัพธ์ที่ตนเอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนจะได้รับร่วมกัน การจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนในระดับปฏิบัติการ การจัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายจิตอาสาเพื่อบริหารจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตชุมชนของตนเอง โดยทั้งสอง

ชุมชนเสนอว่า โครงสร้างของชมรมหรือกลุ่มที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงควรประกอบด้วย ประธานชมรม และคณะกรรมการ ที่มาจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตัวแทนจากคณะกรรมการชุมชน และที่ปรึกษา ได้แก่ ตัวแทนจากเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ภาครัฐจังหวัด และนักวิชาการในพื้นที่ โดยในเบื้องต้น ควรกำหนดกลยุทธ์ไว้ในประเด็นหรือสำหรับการบรรจุลงในแผนชุมชนฯ ฉบับต่อไป สำหรับกิจกรรมที่ควรบรรจุไว้ในกลยุทธ์การบริหารจัดการแบบพหุวัฒนธรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการพาสุนัขมารับวัคซีน 2) กลุ่มอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ทำหน้าที่แจ้งเหตุกรณีพบสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด หรือสุนัขป่วยด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ระบุพิกัดที่พบสุนัขเลี้ยงปล่อยหรือสุนัขจรจัด ตลอดจนร่วมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จับสุนัขเพื่อทำวัคซีนและทำหมัน 3) ร่วมกิจกรรมสำรวจประชากรสุนัขในละแวกบ้านหรือย่านอาศัยของตนเอง และ 4) เข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปฏิบัติตามธรรมนูญชุมชน

3.4 บทสรุปการจัดทำแผนชุมชนต้นแบบนำร่อง

ผลการวิจัยพบว่า แผนชุมชนต้นแบบนำร่องเพื่อจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์หลัก 3 ประการดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น มีกลไกสำคัญ 2 ประการเพื่อขับเคลื่อนแผนชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

ประการแรก การสร้างเสริมศักยภาพ และด้านทักษะสังคมเพื่อปฏิบัติการแบบพหุวัฒนธรรม มีกลไกสำคัญคือ พื้นที่สาธารณะหรือเวทีการเรียนรู้ด้านการจัดการสุนัขของชุมชน ซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นและมีความเป็นธรรมชาติ ทั้งที่อยู่ในรูปแบบของที่ประชุมกรรมการชุมชนและเวทีประชาคม เพื่อจัดกิจกรรมสำรวจปัญหา ค้นหาสาเหตุของสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในชุมชน ถกแถลงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวทางการแก้ไขปัญหาและการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า การดูแลตนเองเมื่อถูกสุนัขกัด และการอยู่ร่วมกับสุนัขในชุมชนอย่างปลอดภัย

ประการที่สอง การพัฒนาความรู้และสำนึกสาธารณะ มีข้อเสนอจากชุมชนนำร่องว่าควรใช้การโค้ช เป็นกลไกสำคัญ โดยทีมโค้ชควรประกอบด้วยนักวิชาการด้านสัตวแพทย์ ภาครัฐจังหวัด พยาบาลจากศูนย์สุขภาพชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ร่วมกันจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์และกิจกรรมจิตอาสา เพื่อนำความรู้ไปสู่ปฏิบัติการ เนื่องจากผู้แทนส่วนใหญ่ของทั้งสองชุมชนสามารถแยกแยะสุนัขปกติกับสุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้ มีความรู้ด้านการป้องกันปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า รู้วิธีจัดเก็บวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า เคยมีส่วนร่วมในโครงการทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เคยมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนฯ กับเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สามารถระบุเครือข่ายบุคคล หรือหน่วยงานที่สามารถประสานงาน และขอความช่วยเหลือได้ภายใน 24 ชั่วโมง แต่หลีกเลี่ยงการลงมือปฏิบัติ

การโค้ชเพื่อการบริหารจัดการสุนัขในชุมชน ควรเริ่มจากการปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนระยะสั้น หรือแผนประจำปี โดยเริ่มจากการจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละชุมชนทำการสำรวจจำนวนสุนัขในชุมชนของตนเอง ทั้งสุนัขเลี้ยงจำกัดพื้นที่ สุนัขเลี้ยงปล่อยนอกบ้านพัก และสุนัขจรจัด กิจกรรมนี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเชื่อมโยงกับปัญหา (Relate-R) ของคนในชุมชน ปลูกฝังสำนึกและมีพฤติกรรมลดสัมผัสสุนัขอย่างมีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามธรรมนูญชุมชน ในประเด็นด้านสัตว์เลี้ยง (Create-C) มีจิตอาสาเข้าร่วมกิจกรรมตามปฏิทินการทำงานประจำปี

(Donate-D) ร่วมกิจกรรมกลุ่มอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและภาคีภาคส่วน ร่วมกิจกรรมสำรวจประชากรสุนัข จัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพของชุมชน ด้านการดูแลสัตว์เลี้ยง การสังเกตสุนัขที่ติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า และการดูแลตนเองหลังถูกสุนัขกัด นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปเผยแพร่ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในชุมชน ร่วมกันนำสัตว์เลี้ยงและสัตว์ที่ตนเองให้อาหารมารับการขึ้นทะเบียน ร่วมแจ้งพิกัดและจำนวนสุนัขเลี้ยงปล่อย ตลอดจนระบุแหล่งพักพิงและรูปลักษณะภายนอกของสุนัขจรจัด

สรุปและอภิปรายผล

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนในเมืองให้เป็น “เมืองอยู่สบาย” ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือชี้นำแผนชุมชนฯ ดังจะเห็นได้จากการร่วมกับชุมชนทั้ง 17 ชุมชน จัดทำแผนชุมชนซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 และจะสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2564 ผลการวิจัยสะท้อนความสำคัญของการสร้างเสริมศักยภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง ที่ก้าวไกลไปกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ แต่ครอบคลุมถึงการเข้าพัวพันในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาและการมีจิตอาสาลงมือปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนแผนชุมชนฯ ไปสู่กิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ ในลักษณะที่ต่อเนื่องและจริงจัง ในรูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะของเมือง ได้แก่ หอวัฒนธรรม เวทีสาธารณะ หรือในที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในความรุนแรงของปัญหา และการลงมือปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่การบริหารจัดการแบบพัวพันเกิดขึ้นได้ ในกรณีของสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สืบเนื่องมาจากการมีพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ในเมือง ที่ทำให้หน่วยงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์สามารถระดมทรัพยากรบุคคลและผู้นำชุมชน ให้เข้ามามีส่วนพัวพัน (Engage) ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ในรูปแบบของการพัวพันแบบสร้างสรรค์ (Creative Engagement) ส่วนในระดับชุมชนพบว่า มีการยกระดับศักยภาพของชุมชนจากในช่วงแรกที่เคยมีข้อจำกัดด้านความรู้ มาเป็นการร่วมเรียนรู้แบบพัวพัน เพื่อจัดทำกลยุทธ์ ออกแบบกลไก และลงมือปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จนเกิดสำนึก ความรับผิดชอบ (Sense of Responsibility) ฉันทามติ (Commitment) และทักษะในการจัดการปัญหาสุนัขของชุมชน เพื่อความอยู่รอดของส่วนรวม (Care for Collective Survival) ซึ่งเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับข้อเสนอของ Zimmerman (2019: 43-63)

การจัดทำแผนชุมชนต้นแบบนำร่อง เพื่อการจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดแยกออกมาจากแผนชุมชน 5 ปี ช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดกลยุทธ์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การประมาณการประชากรสุนัข การพัฒนาระบบการกำกับดูแล และการบริหารจัดการแบบพัวพัน พร้อมทั้งระบุกลไกในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ต่าง ๆ ได้แก่ กลไกการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้และขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของจิตอาสาจากกลุ่มต่าง ๆ และกลไกการไต่ขอของทีมไต่ขอที่ประกอบด้วยภาคีเครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสุนัขในชุมชน ในรูปแบบการปฏิบัติการแบบวิชาชีพ (Profes-

sional Practice) จากผู้เชี่ยวชาญซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน ช่วยสนับสนุนให้เกิดการก่อรูปของกลุ่มทางสังคมเพื่อจัดการกับโรคพิษสุนัขบ้าและปัญหาที่เกิดจากสุนัขชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอมองของ Giddens (2014) และ Sirasoonthorn (2020)

นอกจากนี้ ความสำเร็จของปฏิบัติการในกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง การทำวัคซีน และทำหมันสัตว์เลี้ยง ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจของทีมงานเทศบาลร่วมกับผู้นำชุมชน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการและถอดบทเรียนของชุมชนแต่ละครั้ง ได้บ่มเพาะความทะเยอทะยานในการทำงานในโครงการที่มีความหมายที่ยากและซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น โดยใช้รูปแบบของการเรียนรู้ นอกชั้นเรียน ผ่านกระบวนการโค้ช ที่จัดทำขึ้นในห้องประชุมหอวัฒนธรรมเมืองเพชรบูรณ์ หรือในรูปแบบของการถกแถลงในเวทีประชาคม ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งขึ้นในระดับชุมชน โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ความเกี่ยวข้อง ความสร้างสรรค์ ความเสียสละ และการบริจาค หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “Relate-Create-Donate Model (RCD Model)” สอดคล้องกับงานศึกษาของ Kearsley & Schneiderman (1998) และ (O'Brien & Toms 2008) ซึ่งรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของบุคคลและชุมชนที่เกิดขึ้น กระทำซ้ำ ๆ อย่างมีเงื่อนไข ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบพัวพัน ที่มีรูปแบบการทำงานร่วมกันของทีมโค้ช ที่ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้แทนจากเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ กรรมการชุมชน ทีมนักวิชาการในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน (Team Work) ผ่านการสื่อสาร (Communication) แบบหลากหลายช่องทาง ทั้งแบบซึ่งหน้าและผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จนทำให้ชุมชนต้นแบบเกิดทักษะทางสังคม (Social Skills) ในการจัดการความรู้ และเกิดเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก สอดคล้องกับข้อเสนอมองของ Hallett (1997) และ Peel (2005)

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. รูปแบบการจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง (RCD Model) เป็นรูปแบบที่ควรมีการวิจัยประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
2. การบูรณาการรูปแบบจัดการแบบพัวพัน เข้ากับกระบวนการโค้ช เป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาระบบการจัดการระดับชุมชน ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร คู่มือการทำงาน และระบบการจัดการเพื่อเป็นบทเรียนแก่ชุมชน เพื่อการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในกรณีอื่น ๆ ต่อไป

รายการอ้างอิง

- เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์. (2560). **แผนชุมชนเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ปี 2560-2564**. เพชรบูรณ์: กองสวัสดิการสังคม, เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). **รถปลดทุกข: ผูกหมาจรจัดยึดพื้นที่บ่อขยะ จังหวัดเพชรบูรณ์**. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/clip/331820>
- ปศุสัตว์, กรม. (2559). **รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า ประจำปี 2559**. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <http://www.dld.go.th/th/index.php/th/newsflash/status-report/rabies-menu/report-rabies-menu>

- (2561). รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า ประจำปี 2561. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <http://www.dld.go.th/th/index.php/th/newsflash/status-report/rabies-menu/report-rabies-menu>
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, สุทธิชัย ออบอุ่น, พระมหา, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2563). การโคชกับการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.* 20(2).
- สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพอยท์. (2561). **ปศุสัตว์เพชรบูรณ์เร่งแก้ปัญหาสุนัขจรจัดบ่อขยะ หลังลักกินเปิดโก่ชาวบ้าน.** สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://workpointnews.com/2018/12/25/>
- สถานีโทรทัศน์พีพีทีวี. (2561). **ชาวบ้านร้องสุนัขจรจัดกว่าสองพันตัวออกอาละวาด วอนหน่วยงานดูแล.** สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/95459>
- สัญญา ยี่อราน และศิริไชน์ วรรณนวิจิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้.* 5(2), 288-300.
- สำนักข่าวไทย. (2561). **ฝูงหมาจรจัดยึดพื้นที่ ชาวบ้านรอบบ่อขยะเพชรบูรณ์เดือดร้อนหนัก วอนเร่งจัดการ** (ข่าวส่วนภูมิภาค). สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://tna.mcot.net/view/5Dg5kne>
- สำนักข่าวสปริงนิวส์. (2561). **ชาวบ้านวอนรัฐจัดการสุนัขกว่าสองพันตัวออกอาละวาด.** สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.springnews.co.th/thailand/central/407498>
- สำนักข่าวอมรินทร์ทีวี. (2561). **ตะลึงฝูงหมาจรนับพันยึดถิ่น ชาวบ้านลากปิ่นยิงกัดไล่ยกเล่า วอนรัฐจัดการ.** สืบค้น 20 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.amarintv.com/news-update/news-15375/313444/>
- อัจฉนา ลำคำ, โสมรัตน์ จันทร์รัตน์ และชนกานต์ ฤทธิพันธ์. (2561). **บริการทางการเงินของประเทศไทย: มุมมองเชิงพื้นที่จากข้อมูลจุดพักตกกว่า 300,000 จุดทั่วประเทศ.** สืบค้น 15 มีนาคม 2563, จาก <https://www.pier.or.th/abridged>.
- Cortez-Aguirre, G. A., Jiménez-Coello, M., Gutiérrez-Blanco, E., & Ortega-Pacheco, A. (2018). Stray Dog Population in a City of Southern Mexico and Its Impact on the Contamination of Public Areas. *Hindawi: Veterinary Medicine International,* 2018, 1-6. <https://doi.org/10.1155/2018/2381> 583.
- Giddens, A. (2014). *Giddens' Theory of Structuration.* London: Routledge.

- Hallett, C. E. (1997). Learning through Reflection in the Community: The Relevance of Schon's Theories of Coaching to Nursing Education. **International Journal of Nursing Studies**. 34(2), 103-110.
- Kearsley, G., & Schneiderman, B. (1998). Engagement Theory: A Framework for Technology-based Learning and Teaching. **Educational Technology Publications**. 38(5), 20-23.
- Kearsley, G., & Schneiderman, B. (1999). **Engagement Theory: A Framework for Technology-Based Learning and Teaching**. Retrieved from <http://home.sprynet.com/~gkearsley/engage.htm>
- O'Brien, H. L., & Toms, E. G. (2008). What is user engagement? A Conceptual Framework for Defining User Engagement with Technology. **Journal of the American Society for Information Science and Technology**. 59(6), 938-955.
- Peel, D. (2005). The Significance of Behavioral Learning Theory to the Development of Effective Coaching Practice. **International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring**. 3(1), 18-28.
- Serag El Din, H., Sharaby, A., Farouh, H. E., & Elariane, S. A. (2013). Principles of Urban Quality of Life for a Neighborhood. **Housing and Building National Research Center Journal**. 9, 86-92.
- Sirasoonthorn, P. (2020). Lifestyle Coaching and a Salutogenic Model for Life Skill Development and Transferability for Diabetes and Hypertension Risk Groups, Thailand. **International Journal of Education and Social Sciences Research**. 3(3). <http://dx.doi.org/10.37500/IJESSR.2020.30224>.
- Zimmerman, M. A. (2019). **Empowerment Theory: Psychological, Organizational and Community Levels of Analysis**. Switzerland: Springer Nature.